

BIJ DE LES

Hoe leer je het beste Nederlands? Terwijl vele migranten verplicht op cursus gaan, buigen deskundigen zich over die vraag. “De mate van taalcontact is doorslaggevend”

door Brigit Kooijman

“Laatst was ik bij de kapper, hiertegenover, op de bovenste verdieping van Magna Plaza.” Folkert Kuiken, bijzonder hoogleraar Nederlands als Tweede Taal aan de Universiteit van Amsterdam, wijst vanuit zijn werkkamer aan de Spuistraat naar het hippe winkelcentrum. “De jongen die me hielp vroeg me in het Engels hoe ik mijn haar wou hebben. Ik sprak Nederlands terug, maar hij verstond me niet. Stuitend vond ik het. Het was een Brit van 24, die hier al vier jaar woont en werkt, een Nederlandse vriendin heeft en zijn toekomst hier ziet, maar kennelijk geen enkele moeite doet om Nederlands te leren.” Het is Kuikens antwoord op de vraag of het altijd wel zo nodig is dat migranten Nederlands leren, ook als ze goed Engels spreken. “Ik vind dat je een morele verplichting hebt om de taal van het land waar je woont enigszins machtig te zijn, ook als je het voor je dagelijks functioneren niet nodig hebt.”

EU-burgers zoals deze Engelse kapper zijn vrijgesteld, maar de meeste andere migranten – nieuwkomers, en zo’n 250 duizend oudkomers – moeten verplicht Nederlands leren. Alleen, het lukt niet zo erg. Dat wil zeggen: meer dan de helft van de inburgeraars haalt het vereiste niveau niet. Het kabinet wil daarom de kwaliteit van het taalonderwijs verbeteren. Maar hoe? Om daar achter te komen, laat het ministerie van VROM nu onderzoeken voor welk type immigrant je de beste resultaten behaalt. Dat je een uit Iran gevluchte arts die al drie vreemde talen spreekt en een analfabete Berbervrouw bij voorkeur niet samen in de klas moet zetten, kan een leek nog wel bedenken. Maar wat voor docent, welke lesmethode en welke didactiek nu het beste past bij respectievelijk laag-, middelbaar en hoogopgeleiden, hoeveel lessen per week nodig zijn om – met een bepaalde achtergrond – welk niveau te bereiken, opmerkelijk genoeg is dat nooit eerder onderzocht. Folkert Kuiken: “Onderzoeken naar effectiviteit van onderwijs is methodologisch heel ingewikkeld omdat zoveel verschillende factoren meespelen: van de persoonlijkheid van de docent tot de sociale en talige achtergrond van de cursisten.”

Simon Verhallen is directeur van het Instituut voor Taalonderzoek en Taalonderwijs Anderstaligen (ITTA). Ressortierend onder de Universiteit van Amsterdam, voert het ITTA onderzoeksopdrachten uit voor derden, onder meer het ministerie van VROM, en traint inburgeringsdocenten. Verhallen heeft

jarenlang aangedrongen op een vergelijkend onderwijsonderzoek zoals dat nu uitgevoerd gaat worden, en waarvan de resultaten eind 2009 worden verwacht. “Maar,” zegt ook hij, “het zal niet meevallen”. Vooral de invoering van de marktwerking ziet hij als een struikelblok. “Gemeenten hebben contracten afgesloten met cursusaanbieders. Het is de vraag of die willen meewerken, want dat kost ze tijd en tijd is geld. Bovendien zal het, anders dan toen alle inburgeraars nog naar de Regionale Opleidingscentra gingen, veel moeilijker zijn om cursussen met elkaar te vergelijken omdat al die commerciële instellingen hun eigen manier van werken hebben. Maar toch zul je voor een representatief onderzoek zeker wel zo’n duizend cursisten nodig hebben.”

We mogen dan nog te weinig weten wat precies het beste werkt voor welke doelgroep, algemene inzichten over hoe je een vreemde taal leert, hebben zich in de loop van de decennia wél ontwikkeld. Schoolopleiding en intelligentie zijn belangrijke factoren die iemands succes bepalen in het leren van de taal. Maar ook motivatie speelt een grote rol, en de afstand tussen het Nederlands en de moedertaal: een Chinees, wiens taal nauwelijks verwant is aan het Nederlands, heeft het moeilijker dan een Rus. “Maar de doorslaggevende factor,” zegt Simon Verhallen, “is de mate van ‘taalcontact’. Daarom zijn de zogenaamde internetbruiden uit landen als Thailand en de Filipijnen, Colombia, Oekraïne en Wit-Rusland, die de laatste jaren ongeveer de helft van de nieuwkomers uitmaken, vaak zulke goede leerlingen. Ze zijn getrouwd met Nederlanders en dat is een ideale situatie om de taal te leren.”

In een historisch overzicht van hun vakgebied vertellen Folkert Kuiken en zijn voorganger René Appel hoe het taalonderwijs aan migranten geëvolueerd is van houtje-touwtje-lessen in het buurthuis, door vrijwilligers die nauwelijks leermiddelen tot hun beschikking hadden, tot een modern multimedia-gebeuren. En van het stampen van grammaticaregeltjes (jaren zeventig) en de nadruk op “communiceren” (jaren tachtig) tot ‘taal op de werkvoer’ (vanaf de jaren negentig). Het belang van een uitgebreide woordenschat werd steeds meer onderkend, evenals het kunnen lezen en schrijven in de moedertaal. Soms maakt de politiek gebruik van de wetenschappelijke kennis, soms ook niet. Migrantenvrouwen die voor gezinshereniging naar Nederland willen komen, moeten sinds 2006 in hun eigen land Nederlands leren en een taaltoets afleggen. Kuiken: “Iedereen weet dat de taal leren in het land zelf veel effectiever is. Die ‘taaltoets buitenland’ is een politieke keuze, bedoeld om een drempel op te werpen. Maar dan zou ik zeggen: geef die mensen - de meeste zijn laaggeschoold - in hun eigen land een alfabetiseringscursus en laat ze eenmaal in Nederland beginnen met inburgeren.” Ook de afschaffing van het onderwijs in eigen taal en cultuur aan allochtone kinderen (OALT) in 2004 was een politieke keuze, zegt Kuiken. “Het is aangetoond dat onderwijs in de moedertaal, anders dan toen beweerd werd, niet nadelig is voor de ontwikkeling van het Nederlands.”

De grootste stap voorwaarts die de afgelopen jaren gezet is, vinden Kuiken en Verhallen allebei, is die van het leren-in-de-praktijk. Dat wil zeggen: het besef dat het niet voldoende is om de grammaticaregels te kennen, maar dat je ze ook moet kunnen toepassen in alledaagse situaties. Over de zogenaamde portfolioaanpak, waarbij inburgeraars voor hun examen “bewijzen” verzamelen dat ze zich in de praktijk kunnen redden – een gesprek op het CWI, het invullen van een gemeentelijk formulier – zijn beide dan ook enthousiast. Verhallen: “Laagopgeleiden hebben weinig schoolse vaardigheden, een toets doen is dan heel lastig, terwijl ze zich in het dagelijks leven vaak uitstekend kunnen redden. Dat kunnen ze op deze manier laten zien.” Het aandeel laaggeschoolden onder de verplichte inburgeraars schat Verhallen overigens op een derde, van wie de helft minder heeft dan lagere school. Kuiken meent dat de portfoliomethode ook voor hoger opgeleiden een goede benadering kan zijn. De soms gehoorde kritiek dat het misschien wat neerbuigend is om een geschoold iemand naar de bank te sturen, hem een rekening te laten openen en daar dan een kruisje voor te geven, deelt hij dan ook niet. “Ook voor een vluchteling met een universitaire graad is het soms lastig om te weten hoe dingen hier werken.”

Het besef dat leren-in-de-praktijk de meeste vruchten afwerpt, heeft behalve in de portfoliomethode ook zijn beslag gekregen in het besluit van VROM om de inburgeringstrajecten zoveel mogelijk “duaal” te maken. Over drie jaar moet tachtig procent van de inburgeraars Nederlands leren in het kader van (vrijwilligers)werk, stage of opleiding. Het is een van de maatregelen uit het Deltaplan Inburgering dat minister Vogelaar afgelopen najaar presenteerde. Een ander beleidsvoornemen is om meer maatwerk te bieden. Zo mogen hoger- en middelbaar opgeleiden staatsexamen NT2 doen in plaats van het inburgeringsexamen, dat op een lager niveau ligt. Ook komt er een persoonsvolgend budget voor de asielzoekers en vluchtelingen uit de pardonregeling, waarmee ze hun eigen inburgeringstraject kunnen inkopen bij een instelling naar keuze.

Het Deltaplan spreekt ook van een “inhoudelijke kwaliteitsslag”. Met andere woorden: het onderwijs zélf moet ook beter. Dat betekent in elk geval: meer aandacht voor de kwaliteit van de leraren. Maar taaldocent is geen beschermd beroep, iedereen mag een bordje op de deur hangen met ‘docent Nederlands als Tweede Taal’. “En dat terwijl een goede leraar voor de kwaliteit van het onderwijs het allerbelangrijkste is,” zegt Simon Verhallen. “Omdat er van overheidswege niets gebeurde, heeft de beroepsvereniging van NT2-docenten vorig jaar zelf een competentieprofiel opgesteld en een certificering ontwikkeld, maar er is nog steeds veel wildgroei. Het “Keurmerk Inburgeren”, ingesteld door de onderwijsinstituten zelf, is waardeloos, want over de kwaliteit van de docent is daarin niets vastgelegd.” Folkert Kuiken vertelt dat de gemeente Amsterdam

het plan heeft opgevat om een soort inspectie in het leven te roepen die de instellingen gaat controleren op kwaliteit. “Die zal er bijvoorbeeld op letten of de lessen voldoende interactief zijn, en of de cursisten genoeg gelegenheid krijgen om zelf te spreken en te schrijven. Als het plan slaagt, zou het mooi zijn als het landelijk navolging krijgt.”

Tot slot, hoe goed – of slecht - spreekt iemand het Nederlands eigenlijk, na het behalen van het inburgeringsexamen? Het vereiste niveau is in 2004 op advies van de commissie Franssen is vastgesteld op “A2”, het op een na laagste niveau in het Europese classificatiesysteem CEF. Volgens de officiële omschrijving kun je met A2 in het sociaal verkeer iets over jezelf vertellen en – bijvoorbeeld in een winkel of op het postkantoor - je wensen kenbaar maken. Zeg maar: zoals de gemiddelde autochtone Nederlander zijn mavo/havo-Frans spreekt Kuiken vindt dat we van iedere inburgeraar kunnen vragen om binnen vijf jaar op dat niveau examen te doen, ongeacht diens achtergrond, ook al is het voor sommigen een hele kluit. Verhallen is het met hem eens. “Als het aan mij ligt, gaat op den duur iedereen met meer dan lagere school op voor het staatsexamen, dus voor niveau B1 of B2. Maar laten we niet vergeten: dan ben je er nog niet! Het leren van de taal is geen einddoel, maar een beginpunt voor verdere ontwikkeling. Daarom zijn we allemaal zo blij met Ella Vogelaar, want die begrijpt dat.”

Met medewerking van Ilhan Tuna, Vrom.